

Inspirace ze zahraničí

INDICKÁ INSPIRACE

Inspirace ze zahraničí

Dr. Cyril Mooney a využití jejího modelu inkluzivního vzdělávání

Inkluzivní vzdělávání v běžných školách

Linda Jandajsková

Inkluzivní vzdělávání se ukázalo být úspěšným modelem na mnoha školách v Evropě i mimo ni. V tomto modelu mohou žáci dosahovat akademických výsledků a současně se přitom učit vytvářet zdravé vztahy, zkoumat své postoje a systém hodnot, učit se pozitivnímu přístupu k životu a získávat důležité sociální dovednosti. Přesto se však tradiční vzdělávání k inkluzivnímu přístupu příliš nepřibližuje. Někdy jej jeho představitelé považují za příliš náročný, či dokonce destruktivní, jindy se jedná o nepochopení jeho principů a často pak o přetížení učitelů. Inkluze vyžaduje více než příklady dobré praxe a zkušenosti odborníků. Jde o dlouhodobou přípravu, k níž patří neustálá sebereflexe, osobnostní růst a společná vize, kterou sdílí všichni zaměstnanci školy. Často se zdá, jako bychom v tomto směru stáli na břehu ledového jezera, do kterého většina z nás jen opatrně smáčí prsty.

Poté, kdy bylo zavádění inkluzivních trendů v českých školách podpořeno legislativně, byli učitelé náhle postaveni před otázku, jak konkrétně by mělo inkluzivní vzdělávání vypadat v praxi. Jak pracovat s dětmi, které se náhle objevily v jejich třídách, když školy, učitelé ani třídní kolektivy na to většinou nebyli připraveni? Jak skloubit očekávání úřadů, ředitelů, učitelů, asistentů, rodičů i samotných dětí?

Zkušenosti Dr. Mooney nabízejí principy, které je třeba pojmenovat, pochopit a přijmout všemi stranami vstupujícími do vzdělávacího procesu ve škole, jež se rozhodne být inkluzivní, ale i praktické metody, jak zvládat situace vznikající ve třídě. Její vzdělávací model je založen na holistickém a hluboce reflexivním přístupu, který od žáků nevyžaduje pouze akademické úspěchy, ale zaměřuje se rovněž na rozvoj jejich osobnosti a charakteru, účast na aktivitách mimo akademické předměty a závazek směrem ke komunitní službě. Dr. Mooney vybuodovala svůj inkluzivní model na základě neustálé práce s učiteli a dalšími zaměstnanci své školy, žáky a rodiči, přičemž středem zájmu školy byly vždy potřeby dítěte, vztahy a hodnoty. V jejím přístupu je osobní rozvoj dítěte stejně důležitý jako jeho akademický úspěch. Zvláštní pozornost je věnována hodnotám, které se uplatňují v každodenní praxi školy. Přestože zkušenosti Dr. Mooney vycházejí ze situace v Indii a vznikly na základě aktuálních potřeb pocíťovaných v tamějším prostředí, její model nabízí také řadu řešení naší situace¹.

Hodnoty jako klíč k vytvoření inkluzivního prostředí

„Atmosféra školy je velmi subtilní entita, odráží to, jak škola prožívá či ztělesňuje svoji filozofii. Je to kombinace fyzického prostředí, lidských tváří, slov a postojů, jež se projevují při jednání s lidmi i při rozhodování, která škola činí“.

SM Cyril Mooney

---

¹ Tento text vznikl na základě osobní zkušenosti autorky s dr. Cyril Mooney (sestrou Cyril) ve škole Loreto Sealdah během natáčení filmu *Tvé místo vedle mě (Sit beside Me)* a během vzdělávacích kurzů pro učitele pořádaných v České republice (2012–2017). Značná část textu vychází také z knihy *Transformace škol směrem k sociální spravedlnosti a inkluzivnímu vzdělávání (Transforming schools for social justice & inclusive education)*, již napsala dr. Mooney (2019) jako pomůcku pro ředitele a učitele, kteří se o toto téma zajímají. Více o dr. Mooney a jejím modelu vzdělávání najdete [zde](#).

Hodnoty a postoje ovlivňují každodenní rozhodování, jež nasměrovává naše myšlení a životní orientaci. Vedle rodinných archetypů a skupinových paradigmat je to jeden z nejdůležitějších aktivačních prvků tvořících základ našeho rozhodování a jednání. Hodnoty jsou rovněž základem pro utváření zdravých vztahů a důvěry ve společnost i pro naplňování našich cílů. Pomáhají nám vytvářet vztah sami se sebou a s jinými lidmi. Hodnoty se stávají jakýmsi vodítkem, kotvou, jež nám pomáhá orientovat se ve světě etiky a vztahů, což je proces, kterým je zapotřebí projít již ve školním věku. Navzdory této skutečnosti se však ve školách věnuje otevřené komunikaci mezi vrstevníky zaměřené na hodnotové systémy, vztahy a pocity většinou jen minimum času.

Prostor, který ve školním věku dostáváme k tomu, abychom reflektovali naše hodnoty, postoje a pocity, aniž by nás někdo korigoval, hodnotil, či dokonce kritizoval, je zcela zásadní pro to, jak později jednáme a řešíme problémy coby dospělí. Velmi důležitou součástí tohoto procesu je svoboda. Jestliže prostor, v němž děti mají reflektovat své životní zkušenosti a postoje, není svobodný, nebo např. pokud vědí, že se od nich očekává „správná“ odpověď, za kterou získají odměnu (případně vědí, že mají mlčet, chtějí-li se vyhnout despektu), rychle se naučí buď dodržovat tento systém, nebo na něj rezignovat. V prvním případě se tak učí, že být nepoctivý je výhodné, přijatelné a pohodlné, v druhém ztratí zájem o to, co se děje kolem, začnou zůstávat stranou a nakonec se mentálně odpojí. V příliš kontrolovaném prostředí, kde se děti necítí bezpečně, se naučí přežít tak, že se co nejvíce stáhnou do sebe namísto toho, aby rozvíjely svůj potenciál. To platí také na makro úrovni školy. Když začnou být pravidla a kontrola důležitější než člověk a nezůstává dostatečný prostor pro bezpečné a konstruktivní sdílení každého účastníka, procesy začnou být příliš vyčerpávající, vnitřní motivace je potlačována a inkluzivní vzdělávání není možné.

K uvědomění si vlastního hodnotového systému však diskuze ve třídě nestačí. Činnosti, na kterých nám záleží, je třeba praktikovat na základě skutečných životních zkušeností a napomáhat tak porozumění sobě samému ve vztahu k okolnímu světu. Praktická zkušenost je nejcennější lekcí, díky níž se učíme, jak zvládat krize, utřídit si vlastní myšlenky, vymezovat své hranice, být otevřený, empatický, jak umět komunikovat a dozrát. K tomu může dojít jedině v rámci sociální interakce,

pro kterou škola představuje ideální místo. Proto je zapotřebí témata diskutovaná ve třídě přenést jinam, například do komunitních služeb, projektů nebo do způsobů, jak je škola organizována. Platnost takové praxe nám potvrzují také teorie kognitivního a sociálního konstruktivismu. Jedno z nejdůležitějších pravidel prosazovaných Dr. Mooney spočívá v tom, že 90 % vyučování má mít praktický charakter a jen 10 % by měla zabírat teorie. O hodnotovém vzdělání to platí obzvláště.

Geneze přístupu Dr. Mooney

„Na problémy se nedívám jako na problémy, vidím je jako hádanky, které je třeba vyřešit.“

SM Cyril Mooney

Vraťme se na okamžik do Indie, kde metoda hodnotového vzdělávání Cyril Mooney vznikla, a kde velmi ambiciózní indiští rodiče vyvíjejí obrovský tlak na ředitele místních výběrových soukromých škol, aby za každou cenu udrželi co nejvyšší standard a prestiž škol i jejich studentů. To všeobecně vede k velmi soutěživému školnímu prostředí, v němž není místo pro chudé děti, kterým se doma většinou dostává jen mizivé intelektuální stimulace, ale také nedostatečné nutriční výživy a základních podmínek pro zvládnutí školy; tyto děti se rychle dostanou na okraj, nebo jsou ze školy dokonce vytlačeny. To byla situace, do které vstoupila také Dr. Mooney v Kalkatě. Popisuje dva typy dětí s velmi odlišnými výchozími podmínkami – ty z nejchudších rodin a ty, o něž bylo plně postaráno. Jako ředitelka velmi prestižní soukromé školy pro anglo-indické dívky si dala za cíl přeměnit tuto školu založenou na soutěžení a tlaku na výkon ve školu založenou komunitně, jež bude přijímat i děti z okraje společnosti, přičemž udrží své vysoké akademické standardy. Škola Loreto Sealdah byla místem, kde v tomto duchu mohla začít pracovat.

Dr. Mooney se stala ředitelkou školy v roce 1979. Přesto však i dnes mohou její zkušenosti nabídnout spoustu inspirace, které využili učitelé nejen v Indii, ale i v Kanadě, Anglii, Austrálii, České republice a dalších koutech světa. Indická vláda tuto koncepci a některé její programy upravila a připravila k realizaci v 600 školách. Dr. Mooney se stala v této fázi poradkyní vlády poté, kdy v roce 2012 odešla do penze (pracovala s prvními 25 školami; kolik dalších škol programy poté započalo, nevíme).

Také další loretánské školy adaptovaly a zavedly některé programy, které vznikly ve škole Loreto Sealdah. Mnohé projekty vycházely z nápadů a aktivit studentů školy Loreto Sealdah.

V současnosti jsou uplatňovány mnohé myšlenky a praktické postupy Dr. Mooney a zkoumá se, v jaké míře se tento model rozšířil, jak se používá a rozvíjí a jaká může být jeho budoucnost. O své zkušenosti se Dr. Mooney dělila prostřednictvím seminářů v Indii i na mezinárodní úrovni. Sestavila komplexní program pro vzdělávání učitelů a vytvořila sérii učebnic hodnotového vzdělávání nazvaných *My jsme svět (We Are The World)*. Dále shrnula svá zjištění v knize *Transformace škol směrem k sociální spravedlnosti a inkluzivnímu vzdělávání (Transforming Schools for Social Justice and Inclusive Education)*. Její metoda je založena na sdílení hodnot společných napříč všemi kulturami a odrážejících se v každodenní praxi.

Zmíněná kniha byla původně věnována ředitelům a učitelům v Indii, kteří v roce 2009 řešili přijetí zákona o právu na vzdělání (RTE). Podle tohoto nového zákona byli povinni přijmout až 25 % dětí z nejvíce znevýhodněného prostředí, tedy dětí, které předtím do školy nechodily. Najednou se začali potýkat s řadou problémů, jak tuto situaci zvládnout. A bylo slyšet mnoho hlasů, které tvrdily, že: „Tento (Náš) typ školy nesmí být pro takovéto dítě“ (Mooney, 2019, s. 3).

Nehledě na velmi rozdílné prostředí a problémy (např. počet dětí, zařazování dětí z různých kast a náboženství, negramotné děti staršího věku s negramotnými rodiči atd.) připomíná tento argument některé debaty o inkluzivním vzdělávání, jež probíhají i v České republice. Podívejme se tedy blíže na tento materiál, který může být při přeměně našich škol na inkluzivnější instituce užitečný.

Ve třídě

První otázkou při přechodu na inkluzivní vzdělávání bývá, jak se vypořádávat s každodenními situacemi ve třídě. Jedním z prvních kroků, který lze učinit, je postupně zavést práci ve skupinách a ponechat tak v co největší míře rozhodování a odpovědnost na dětech samotných.

1 Práce ve skupinách

Na základě našich zkušeností je velmi dobré začít s tímto typem skupinové práce, protože mnohé školy již na určité úrovni se skupinami pracují. Práce ve skupinách je jedním ze základních kamenů metodiky, kterou Dr. Mooney používá nejen v hodinách hodnotového vzdělávání, ale také v akademických předmětech. Zde se u dětí rozvíjejí sociální dovednosti a studijní schopnosti, jichž lze dosáhnout pouze spoluprací. Školy, které tvrdí, že skupinovou práci již dělají, ale často nedosahují výsledků, protože rozdělení dětí do skupin a zadání práce nestačí. Máme-li efektivně a naplno využít potenciál skupiny a podporovat zároveň její atmosféru, musíme mít na paměti její cíle, řízení a reflexi. Když skupině přidělujeme práci, měla by být dostatečně náročná a zajímavá pro každého jejího člena a měla by děti vést ke spolupráci. Mělo by být jasné, že ke splnění úkolu je zapotřebí, aby k řešení přispíval každý člen skupiny. Dále jsou stanovena specifická pravidla, která dětem pomohou vnitřně si osvojit určité chování; například každý vždy dostane šanci se vyjádřit (tj. i když dítě během prvních několika měsíců ve škole nemluví, vždy mu je dán prostor a je podporováno, aby se zapojilo). Děti by měly vědět, jaké strategie nebo techniky budou v každé fázi práce používat (například shrnutí svých názorů, hledání kompromisů nebo rozdělení rolí při práci na projektu). Děti by rovněž měly mít vždy prostor k tomu, aby o společné práci přemýšlely. Dr. Mooney používá skupinovou práci jako součást metody třídní dynamiky, kterou nazvala „Základní plán“. Tento proces, jenž se skládá ze sedmi fází, představuje komplexní a efektivní způsob práce i s velkým počtem dětí.

Některé fáze Základního plánu se používají také při přípravě učitelů a na setkáních s rodiči. Dr. Mooney vedla semináře pro své učitele a zaměstnance dvakrát ročně, někdy i častěji, když to situace vyžadovala. Za tímto účelem vytvořila soubor pracovních listů na témata, jež byla v dané době v její škole a v učitelském sboru aktuální (např. svoboda, strach, soutěž apod.). Díky tomu měli zaměstnanci školy možnost mluvit o základních cílech a poslání jejich školy v bezpečí skupin a také

o otázkách vyžadujících aktuálně zvláštní pozornost. V současné praxi se často stává, že při práci s konkrétní školou mají její učitelé vůbec poprvé možnost diskutovat o některých zásadních otázkách a vyjadřovat své názory tak, aby byli slyšeni. Často mají poprvé také šanci vyslechnout kolegy a porovnat jejich názory a postoje se svými.

2 Soutěž

Dr. Mooney říká: „Pokud chcete vytvořit skutečně inkluzivní prostředí, musíte se vzdát soutěže.“ Toto je často velmi ožehavá záležitost a je to jedno z hlavních témat, na němž se často nedokážou shodnout ani učitelé v rámci jedné školy. Dr. Mooney samozřejmě nemá na mysli sportovní a různé akademické soutěže, na které se děti dobrovolně přihlašují podle svých zájmů a talentu. Jde jí o porovnávání dětí, jejich hodnocení a řazení podle výsledků, štvání je proti sobě nebo jejich uplácení pomocí dobrých známek, jež je mají motivovat k práci. Takové soutěžení je podle ní škodlivé pro intelektuální a osobní rozvoj a silně ovlivňuje charakter dítěte.

Bohužel na mnoha školách se soutěžení podporuje již od velmi útlého věku a součástí této zkušenosti je i strach z hodnocení. Jakmile se žáci začnou plně soustředit na známky, testy, žebříčky atd., vytratí se jejich přirozená zvědavost. Stres z hodnocení se propisuje často i do vztahu s rodiči a známky se mohou stát tím nejdůležitějším aspektem ve vzdělávání dítěte, a dokonce i v životě celé rodiny. V některých případech může mít stres související se školním výkonem, výsledky testů a hodnocením takový extrémní důsledek, jako je sebevražda, což je podle studií a statistik Světové zdravotnické organizace dnes celosvětový trend. Nehledě na tuto skutečnost školy opírají vzdělávací proces o soutěžení jako o osvědčenou praxi a využívají vnější motivaci jako nejdůležitější prostředek motivující žáky k učení.

Jedním z důležitých aspektů, jak přeorientovat děti od srovnávání se s ostatními k přijetí sebe sama, je rozvíjení vědomí vlastní hodnoty. Dr. Mooney říká: „Pro inkluzivní školu by měla být participace všech žáků považována za samozřejmost. Inkluzivní školu nelze provozovat bez participativní atmosféry, v níž se očekává, že každý jednotlivec nějak přispěje do školního společenství, a i ta sebemenší či nejzanedbatelnější účast každého jednotlivce je vždy oceněna“ (Mooney, 2019, s. 57).

Jedním z nejnáročnějších momentů při odstraňování soutěže z našich škol je strach, že to je jediný způsob, jak lze děti motivovat. Vystává otázka, jak uvést výše zmíněnou vnitřní motivaci do praxe. Ve škole Loreto Sealdah toho bylo dosaženo tím, že byla podporována soutěž se sebou samým. To koresponduje velmi dobře také s metodami formativního hodnocení. Porovnávání s ostatními neposkytuje přesnou představu o znalostech dětí. Rovněž to omezuje jejich schopnost odhadnout své vlastní znalosti a dovednosti. Zaměření na svoje výsledky a vlastní růst je proto mnohem efektivnější.

Na svých seminářích Dr. Mooney zmiňovala, že její žáci se pravidelně účastnili regionálních nebo národních soutěží, jako jsou debatní kluby, a byli testováni pomocí standardizovaných testů, jež jsou v Indii povinné. Soutěže byly součástí školní práce a nebyl to pro ni problém. Důležitá byla míra pozornosti věnovaná výsledkům, které měly sloužit pouze jako informace, nikoli jako prostředek pro porovnávání dětí. To dokazuje, že škola založená na hodnotách může být v konkurenčním světě úspěšná a její studenti získávají požadované znalosti a vytrvalost.

Ve škole Loreto Sealdah rodiče často tvrdili, že komunitní aspekt výuky je sice krásná, ale nepraktická věc a že děti nebudou schopny přežít, pokud se nenaučí soutěžit. Od českých učitelů a rodičů často slyšíme stejné obavy. Ve skutečnosti lze tento argument slyšet kdekoli na světě, kde se šíří podobný styl vzdělávání. Pro svou práci s rodiči a učiteli sestavila Dr. Mooney pracovní list na téma soutěž. Při setkáních s rodiči a na kurzech pro učitele jim byl rozdán s tím, že měli pracovat ve skupinách podobně jako děti ve škole. Rodiče byli dotázáni na to, které hodnoty by si měly jejich děti během školní docházky osvojit. Odpovědi pak byly propojeny s programy, jejichž cílem bylo posílení těchto hodnot. Poté rodiče obdrželi kontrolní seznam, v němž porovnávali, na co je kladen důraz v systému

soutěživého vzdělávání oproti komunitnímu systému vzdělávání, jakých se dosahuje výsledků a jaký je konečný produkt. Šlo také o rizika, která je třeba při vzdělávání jejich dětí vzít v úvahu. Vše se diskutovalo v malých skupinách a pak byla provedena analýza v celé skupině. Každý měl příležitost přispět a diskutovat. Poté byly učiněny závěry. Výsledek se promítl do vize školy.

3 Hodnocení a známkování

Úspěšnost inkluzivní školy je těsně spjata se zpětnou vazbou poskytovanou žákům. V případě Dr. Mooney se hodnocení a známkování používalo, protože to vyžadoval indický vzdělávací systém. Protože chtěla žákům v Loreto Sealdah nabídnout přesnější zpětnou vazbu, hodnocení se skládalo ze známky, stupně a písemného vyjádření. Hodnocení zahrnovalo informace o tom, jak si žák vede intelektuálně a jak se vyvíjí jeho osobnost. Stupeň označoval úsilí, zatímco známka (procento) se udělovala za akademické výsledky. „Jestliže dítě dostane nízkou známku za výsledek, ale ta je doprovázena vysokým stupněm za úsilí, znamená to, že dítě udělalo v rámci svých schopností maximum. Za to by se mu mělo dostat pochvaly a povzbuzení a nikoli znevažujícího srovnávání s ostatními žáky“ (Mooney, 2019, s. 19). Děti byly tedy hodnoceny podle toho, jakého zlepšení dosahovaly, nikoli srovnáváním podle stupnice. Hodnocení bralo v úvahu spíše úsilí, s nímž dítě pracovalo, než talent, protože úsilí může projevit každý, zatímco talent je člověku dán. Žáci rovněž dostávali ocenění za to, jak si během roku zlepšovali výsledky. To umožňovalo, aby ocenění mohly dostat i akademicky slabé děti, které dosáhly základního akademického minima usilovnou prací. Děti také dostávaly čestná uznání vyzdvihující jejich výjimečné chování, jež během každodenního školního života projevily. V této škole bylo až 1400 žákyň, kde starší pracovaly ve větších skupinách (tzv. „domech“) vedených předsedkyněmi, které se na konci roku podílely na hodnocení svých vrstevníků.

Dnes lze mnoha těchto cílů dosáhnout pomocí formativního hodnocení, které nabízí nástroje umožňující žákům průběžně sledovat svůj vlastní pokrok a nabízí způsoby, jak pokračovat v učení i do budoucna. To posiluje vnitřní motivaci a vytváří návyk stále se zlepšovat a chápat smysl své práce. Učitelé dnes mohou své žáky hodnotit pomocí nejrůznějších kritérií. Mohou se rozhodnout, na které oblasti rozvoje žáka se zaměří a k čemu se budou vyjadřovat. Takto může učitel přemýšlet například také o sociálních dovednostech, chování nebo individuálním postupu žáka. Provádí se také vzájemné hodnocení a sebehodnocení. Tím se u žáků prohlubuje vnitřní odpovědnost a sebeúcta.

4 Dopřejte mi chvíli ticha

Zatím jsme hovořili o skupinové práci a posunu směrem ke komunitním hodnotám a vnitřní motivaci. To vše je součástí přístupu Dr. Mooney, jenž nabízí komplexní strukturu vyučovacích hodin hodnotového vzdělávání i akademických předmětů. Již jsme se zmínili o tom, že čas věnovaný danému tématu dělí v rámci Základního plánu na sedm fází, kdy děti pracují jednak samostatně, jednak v malých skupinách a také všechny společně. Chtěli bychom vás nyní upozornit na ty fáze, které pracují s tichem.

Obecně se v našich školách setkáváme s tichem často. Existují různé typy ticha. Ticho nastává, když děti soustředěně pracují, ale ticho může být také vynucené, protože „třída, která je potichu, je hodná třída“. Dr. Mooney k tomu říká toto: „Jestli chcete ticho, běžte na hřbitov. Tohle je škola.“ Přestože její hodiny byly často velmi živé a bouřlivé, i ona s tichem hodně pracuje.

První ze sedmi pracovních fází dává každému dítěti prostor, aby samostatně přemýšlelo o nastoleném tématu. Nabízí určité pokyny a různá dílčí témata, pomocí nichž se žáci mohou ponořit do práce. Tato fáze umožňuje žákům se připravit a později diskutovat ve skupinách. Po skupinové práci proběhne diskuze s celou třídou, doplnění informací, je dána zpětná vazba, po níž následuje samostatná práce, kdy má každý žák čas na to, aby zpracoval, co bylo řečeno, analyzoval a rozhodl, jak nově získané poznatky a dovednosti využít. Tato fáze plynule přechází do duchovní části, kterou ve škole Dr. Mooney představuje modlitba, meditace, dechová cvičení nebo například zpěv.

V českých podmínkách, kde děti pocházejí z velmi různého prostředí, co se týče prožívání spirituality, používáme nejrůznější techniky, ale účelem je přivést děti k sobě a nechat je chvíli v klidu, aby se dotkly toho, co právě prožily, a vnitřně to integrovaly. Každý učitel hodnotového vzdělávání by měl rozhodnout, co je vhodné pro ty děti, které učí. Pro začátek může jako velmi dobrý nástroj posloužit jednoduché dechové cvičení a soustředění se na vlastní tělo.

5 Hodiny hodnotového vzdělávání

Aby bylo možné pravidelně diskutovat o hodnotách, postojích a pocitech a hodnoty se staly opravdu součástí každodenního školního života, Dr. Mooney zakomponovala hodiny hodnotového vzdělávání do školního vzdělávacího plánu. Pro tento předmět napsala se svým týmem deset učebnic nazvaných *We Are The World (My jsme svět)*. Předmět se stal důležitou součástí školního programu. Série učebnice se zabývá základními hodnotami souvisejícími s tématy relevantními pro různé věkové skupiny žáků, počínaje prvňáčky. Každá kniha má 16 až 17 lekcí a témata jsou probírána do větší hloubky podle věku dětí. Při výuce se používají fáze Základního plánu. Hodiny hodnotového vzdělávání předcházejí komunitním službám a projektům, takže je děti nejdříve prodiskutují a naplánují, posléze je reflektují a propojí s praktickou zkušeností, kterou zažily na osobní úrovni.

6 Komunitní služba

„Vyjděte ven, rozhlédněte se kolem sebe a zjistěte, co je potřeba změnit, připravte si plán a pusťte se do toho, dokud potřeba změny trvá.“

SM Cyril Mooney

Pokud jde o práci s hodnotami, škola pro ni poskytuje prostor v hodinách hodnotového vzdělávání, při každodenní interakci ve škole a prostřednictvím komunitních služeb. V hodině se děti mohou rozhodnout, v jaké oblasti by chtěly pracovat, a poté, co získají praktické zkušenosti, je reflektují na další hodině hodnotového vzdělávání, což jim umožní lépe pochopit její smysl a její dopad a podpoří se jejich motivace k tomu, aby v této práci pokračovaly. Když se s prací pro komunitu začíná, studenti, učitelé a vedení školy společně zjišťují, jaké má komunita potřeby a jaké má škola zdroje. Poté je možné plánovat a realizovat projekt. Vzdělávání ve škole Loreto Sealadah bylo velmi konkrétní, a pokud bylo zapotřebí nějakému člověku pomoci, škola byla připravena změnit pravidla, aby se tak stalo. Komunitní služba se postupně stala neoddelitelnou součástí školního vzdělávacího programu přinášející prospěch žákům i příjemcům jejich pomoci. Uskutečňovala se podle pevných a praktických pravidel.

Zavedení komunitní služby do školy vyžaduje přípravu, čas a pochopení toho, jaký přináší užitek. Umožnit dětem vyvířet projekty a důvěřovat jim v této práci je nesmírně prospěšné pro jejich intelektuální a osobní rozvoj, jakož i pro atmosféru ve škole i pro komunitu, které je škola součástí. V České republice byl učební plán *We Are The World* vypracovaný Dr. Mooney a jejím týmem pro hodiny hodnotového vzdělávání upraven v roce 2017, kdy jej začaly používat první školy. Nyní, tři roky poté, se stále zaměřujeme hlavně na práci ve třídě a na atmosféru školy a pomalu přecházíme i k práci s dětmi mimo učebnu. Ve své knize Dr. Mooney zmiňuje prospěšnost komunitní práce: „Ve škole Sealadah se každé dítě od 5. třídy účastní nějaké formy komunitní služby, ať už pomáhá učit chudé děti ve vesnicích, nebo pomáhá dětem, jež jsou využívány ke skryté dětské práci, doučuje děti žijící na ulici nebo pomáhá pečovat o staré ženy bez domova. V konfrontaci s touto chudobou a deprivací si vyvinou jiný, soucitný a chápavý pohled na svět“ (Mooney, 2019, s. 65).

Protože učitelé i vedení jsou pro děti ve škole modelem, během výcviku pro učitele Dr. Mooney učitele požádala, aby analyzovali své postoje a myšlenkové pochody a pak je reflektovali. V následujícím příkladu z jednoho z pracovních listů mají účastníci výcviku přemýšlet o svém postoji ke komunitní službě a porovnat dva přístupy:

Kosmetický přístup:

- Aktivita, která je navíc a kterou lze libovolně zrušit.
- Aktivita je prováděna jen tehdy, pokud se to škole zrovna hodí.
- Zapojuje se jen několik starších dětí.
- Dětem se dostává za takovou službu materiálního uznání (známky, čestná uznání atd.).
- Děti pohlížejí na osoby, kterým pomáhají, jako na někoho, kdo má menší hodnotu než ony samy.
- To, co děti dělají, považují za něco mimořádného.

Integrální přístup:

Nedílná součást školních osnov, stejně důležitá jako matematika, přírodověda nebo angličtina.

- Dělá se podle potřeb těch, kterým je služba nabízena.
- Zapojují se všechny děti starší deseti let.
- Děti pracují s vědomím toho, že druzí jejich pomoc potřebují, odměnou je jim radost, nikoli známky.
- Děti navazují vztahy a na klienty pohlížejí jako na sobě rovné.
- Děti vidí, že dělají něco, co má zásadní význam (Mooney, školící materiály).

Zkušenosti ze školy Loreto Sealdah

Ve své knize Dr. Mooney kromě pedagogických postupů a filozofie svého přístupu také demonstruje pomocí mnoha příběhů a příkladů z praxe, jakým způsobem se vize, principy a pravidla školy propisovala do každodenního života dětí:

Příklad 1: „Když jsme zahájili program na Eastern Bypass (část Kalkaty, kde se nachází slumy), požádala jsem děti, aby obětovaly jeden den svých prázdnin. A tak každý den nastupovalo do autobusu dvacet žákyň a každá měla dvanáct hracích kostek a soubor kartiček s písmeny. Na konci prázdnin uměly všechny děti zařazené do programu sčítat, odčítat, násobit a dělit a rovněž znaly celou abecedu. Žákyně na to byly neuvěřitelně pyšné!“ (Mooney, 2019, s. 65).

Příklad 2: „Shagufta Parveen, dívka z konzervativní muslimské rodiny a žákyně školy Loreto Sealdah, jednou zjistila, že jejich mladý hinduistický sluha je od pasu dolů popálený vroucím olejem, který na sebe vylil z kotlíku. Shagufta ho přivezla do školy taxíkem, vyhledala svou třídní učitelku, aby jí poradila, jak postupovat. Sama ho potom odvezla do nemocnice, kde ho ošetřili a dali mu potřebné léky. Poté ho přivezla domů a dohlížela na to, aby léky pravidelně užíval. V té době bylo Shaguftě pouhých 13 let. Přesto díky praktickému i teoretickému školnímu vyučování dokázala úspěšně zvládnout reálnou situaci a řešit potřeby chudého člověka“ (Mooney, 2019, s. 65).

Škola jako organizmus

Pokud chceme školu úspěšně proměnit v inkluzivní zařízení, musí se změnit mnohem více než jen pedagogická práce ve třídě. Kromě použití efektivní metodiky je zapotřebí se zamyslet nad vizí, strukturou, koncepcí i praxí celé školy a upravit je. Teprve tehdy, když fungují vztahy a sdílení hodnot, může se taková organizace, jako je škola, proměnit v organizmus, kde si lidé ochotně pomáhají, aby dosáhli společného cíle.

V úvodním slově autorů osnov hodnotového vzdělávání Dr. Mooney My jsme svět se říká: „Doufáme, že školy, které tyto knihy používají, začnou považovat hodnotové vzdělávání za zcela zásadní součást svých osnov...“ (Mooney, 2017, s. 4). To znamená, že se hodnotové vzdělávání stane nejen svým obsahem a formami práce součástí školního vzdělávacího plánu a právních dokumentů, ale že i škola bude ochotna provést změny ve svých praktických postupech a zakomponuje je do celkového systému svého fungování. Ředitel, učitelé a ostatní zaměstnanci si musí pokládat otázku, zda každodenní situace a atmosféra ve škole skutečně odráží ty hodnoty, na nichž se shodli jako na nejdůležitějších. To umožní hledat cesty, jak využívat čas a prostor pro hodiny hodnotového

vzdělávání a komunitní práci, dokud nebude nalezen vhodný způsob. Dalším krokem, který musí škola udělat, je vytvořit tým pedagogů zabývajících se hodnotovým vzděláváním, které tato práce baví a považují ji za důležitou a smysluplnou.

Vzdělávací model Dr. Mooney lze studovat a přizpůsobovat díky materiálům, jež vypracovala pro učitele a ředitele škol, a díky řadě mezinárodních seminářů, které sama vedla. Současný výzkum zahrnuje také rozhovory s bývalými žáky a učiteli a mapuje mezinárodní dopady její práce. V České republice jsou školy, které její osnovy, nástroje a přístup adaptují a úspěšně využívají její zkušenosti. Děje se tak prostřednictvím vzdělávacích kurzů pro učitele a díky rostoucí komunitě učitelů hodnotového vzdělávání, kteří používají tuto metodu a osnovy *We Are The World*². Inspirace, kterou Dr. Mooney nabízí, a dopad její práce ukazují, že každá škola má v sobě obrovský potenciál stát se ve vzdělávací a sociální reformě klíčovým hráčem.

Literatura

Mooney, C. (2019, October 20). *Transforming schools for social justice & inclusive education*. Winnipeg: Cyril Mooney Education. Dostupné z 1drv.ms/b/s!Aor-D2L4iWvjzV2o775HaMghBj5Y

Mooney, C. (2017). *We are the world 1–5*. Winnipeg: Cyril Mooney Education, z. s.

Linda Jandejsková
Dokumentaristka a zakladatelka Školy Cyril Mooney

---

² Více na www.cmeducation.org nebo www.skolacyril.org.